

שיבת המלך

במשך עשרות בשנים גרמה נוכחות האדם בטבע לדלדול ולהכחדה של נשרים ומיני עופות דורסים אחרים. עתה מנסה האדם להשיב חוב מוסרי ואקולוגי ולהחזיר את העופות המלכותיים הביתה. פרויקט פורשים כנף

הנשרים פשטו עם שחר

על-מנת שאוכלוסיית הדורסים תמשיך לקנן בארץ, צריכים להתקיים מספר תנאים. ההשבה לטבע מתחילה מרבייה בשבי, הדגרת ביצים, וגידול גוזלים כך שיתאימו לחיות בטבע. תקופת האקלום מיועדת ליצור אצל הדורסים תבנית נוף הולדת, למרות שבקעו בשבי. לקראת השחרור, מטובעים הנשרים בטבעות זיהוי ומוצמדים אליהם משדרי רדיו זעירים. אתרי השחרור נמצאים בשמורות טבע ובסמוך לנקודות ההאכלה, על-מנת להבטיח מזון זמין ונקי מרעלים ומזהמים. מרגע השחרור, נשואות עיני הכל בציפייה דרוכה. "עופות דורסים המקננים אצלנו דרך קבע הם בז נודד מדברי, עקב עיטי ואוח מדברי", מדווח **יורם חמו**, פקח איזור ערבה. "בשנים האחרונות הוקמו תחנות האכלה לפעילות נשרים, שהביאו אותם לקנן במצוקי המכתש הקטן, נחל חתירה ומצוקי נחל נקרות".

יוניט סלע, מנהלת אתר מגן לאומי כוכב ירדן: "מטופלים כאן נשרים נכים שאינם מסוגלים לעוף. כאשר נשרים בטבע רואים אותם ואת הפגרים שאנו מניחים לידם הם יורדים לאכול ולשתות כאן. זה מאוד חשוב כי במקומות אחרים הם חשופים להרעלות".

לא לחינם מביעה סלע דאגה מפני הרעלות. רק השנה הורעלו נשרים, פעמיים לפחות, בשיא עונת הקינון. עופות מתו, גוזלים ננטשו, ואוכלוסיית העופות בארץ ספגה מכה קשה.

בשנת 2003, על-פי סיכום פעילות "פורשים כנף על הנשרים והדורסים", שחיברו אהד הצופה וד"ר עופר בהט, מנהל מקצועי של פרויקט "פורשים כנף", דווח על כ-140 קינים פעילים אשר 60% מתוכם הפכו לגוזלים, וכן על 460 נשרים אשר נצפו ברחבי הארץ.

עפים במספרים

- בשנת 1957 - שני זוגות אחרונים של עיטם לבן-הזנב קיננו בישראל.
- בשנת 1991 - החלה תוכנית להשבת העיטמים לבני-הזנב לישראל.
- משנת 1992 עד שנת 2003 - שוחררו 26 פרטים. 12 מהם מתו. הסיבות למוות: טריפה, הרעלה, ציד, התחשמלות, טביעה.
- בשנים 1992-1993 - שוחררו שני עיטמים לבני-זנב שהיוו את הזוג הראשון המקנן בישראל מאז 1957.
- בשנת 1996 - זוג זה נצפה מקנן, אך ללא הצלחה.
- בשנת 2000 - נתגלה לראשונה קן טבעי של עיטמים לבני-זנב בעמק החולה. הקן היה ריק.
- בשנת 2001 - שתי ביצים הוטלו בטבע. סערה שפקדה את האזור שברה אותן.
- בשנים 1989-2000 - גודלו בהצלחה 70 גוזלי נשרים. 52 מהם שוחררו בכרמל.
- בנובמבר 2000 - נצפה בכרמל במקביל המספר הגדול ביותר של נשרים: 36 פרטים.
- בשנת 2002 - הוטלה בכרמל הביצה הראשונה לאחר 50 שנה בדיוק.

העליון, וריכוזי נשרים נראים בעיקר בשמורת גמלא, במדבר יהודה בין נחל ערוגות לנחל צאלים, בנגב ובמכתש רמון, מציינ **אהד הצופה**, אקולוג עופות בחטיבת המדע, רשות הטבע והגנים, ואחראי השבות בפרויקט "פורשים כנף". "עם זאת, המצב כיום אינו מעודד. הדרך להחזרת האוכלוסייה שקיננה כאן בעבר עודנה ארוכה".

מ אז תחילת המאה ה-20 נכחדו בארץ מינים רבים של עופות דורסים. פעילות האדם בטבע לא היטיבה עימם: שימוש בלתי מבוקר בחומרי הדברה רעילים, בנייה מסיבית ההורסת בתי גידול, התחשמלות על קווי מתח חשמלי, וכן זיהום אוויר, ציד, סחר חיות, טיסות אימונים של חיל האוויר, מקורות מזון מדולדלים ועוד - גרמו, בין היתר, להכחדתם של מיני עופות דורסים בטבע, כגון עזנייה שחורה, עיטם לבן זנב, עיט צפרדעים, בז נודד, פרס, עזניית נגב ועוד. כבר בשנת 1978, פתח פרופ' מנדלסון הינריך ביוזמה להשבת עופות דורסים לארץ. "היינו קבוצה קטנה של אנשים שעסקה בזה", אומר **עמיצור בולדו**, פקח רשות הטבע והגנים. "הקמנו כולב גדול בעמק החולה וקיוונו שתהיה בקיעה של גוזלים, ונראה המשכיות. חלק מהמאמצים נשאו פרי וגם כיום ניתן לראות עיטמים בשמי עמק החולה".

יוזמות אלו ואחרות של "משוגעים לדבר", קיבלו אופי מאורגן יותר בשנת 1997 עם פרויקט "פורשים כנף", בשיתוף רשות הטבע והגנים, החברה להגנת הטבע, וחברת החשמל. פרויקט זה שם לו למטרה להחזיר את אוכלוסיית הדורסים לשמי הארץ. קריטריון ההשבה נעשה על-פי כללים שקבע ארגון בינלאומי לשמירת טבע (IUCN), על-פיהם המין האחרון שהוכחד הוא הראשון שיושב; מוצאם של הדורסים חייב להיות מאיזור בעל מאפיינים אקולוגיים דומים ככל שניתן על מנת להגביר את סיכויי האקלום; וכן, המכשולים שגרמו להכחדה יוסרו או לפחות ימוערו עד כמה שניתן.

"מאז החלה ההשבה, נצפים עיטמים בקביעות בעמק החולה, ברמת הגולן ובגליל

צוף גוזל

סטנלי הביט בחשש בתהום הפרושה מתחתיו. כל חושיו המחודדים היו מכוונים לרגע שבו יינתק מהאדמה ויתמסר לרוח. אמו, מסוג בז הצוק, צפתה בו בעניין רב מהמצוק השני. אביו חג גבוה מעליו, משגיח.

כמה ימים קודם לכן עבר סטנלי בהצלחה את טיסת המבחן הראשונה שלו. אבל כמו אצל צנחנים, שמפּלס החרדה שלהם עולה אחרי הקפיצה הראשונה, כך גם אצל סטנלי. הפעם הראשונה הייתה הרבה יותר ספונטנית. הוא זוכר את הרגע שבו נפרדו טפריי מהסלע המוצק ואת הנפילה מטה, עד שזרם האוויר הואיל בטובו לאסוף אותו, לפרוע את נוצותיו ולהעלות אותו מעלה. הרגע הזה, הרגע שבו אדמה ושמיים אינם מחזיקים אותך יותר, הוא רגע מפחיד מכל. סטנלי מהסס. בתפר הזה, בין יציבות הקרקע לאיתנות הרוח – פרושה תהום, ובתפר הזה עליו להיאחז באמונה בלבד. אמונה ברוח שתמחר לאסוף אותו אל חיקה, אמונה שכך זה צריך להיות, שכך זה היה משחר הבריאה.

הוריו של סטנלי מחכים בציפייה דרוכה. פעם, הם זוכרים, התנועה בשמיים הייתה ערה, אבל איכשהו, עם הזמן, הם נותרו למלוך בשמים כמעט לבדם. קצת עצוב בממלכה, הם מציינים ומביטים בתקווה בדור ההמשך. סטנלי מביט בריכוז קדימה. הכל סביבו כמו נעצר. באבחה חדה אחת הוא פורש מוטט כנפיים מרשימה. זה הזמן, הוא חושב, כי אין זמן אחר – וצולל אל חיים עצמאיים. זרם אוויר צונן מקביל את פניו וממהר לייצב אותו. קריאת הקלה בוקעת מגרוננו, כל המתח שהיה אצור בגוף הקטן הזה מתנקז אל צריחה אחת ויחידה המפלחת את השמיים ומבשרת על מעופו. את סיבוב הניצחון הוא עושה בהפגנתיות ובהדר. אחר כך, מיומן וצנוע, הוא חג את סיבוב ההודיה לטבע ונוחת ברכות לצד אמו הנרגשת. התהום שהייתה פרושה ביניהם – איננה עוד.

הירדן, סיפור שמאגד בתוכו בני אדם עיקשים וחדורי רצון להצליח וטבע חזק לא פחות.

גוזל - כנגד כל הסיכויים

יוזמה שנקט יגאל מילר, אחראי על הרבייה והאישוש מטעם "פורשים כנף", הותירה גבות מורמות בגן לאומי כוכב הירדן (אבל לא לאורך

"השנה נספרו עד כה כ-260 נשרים, וגם אם אין לנו עדיין את המספרים המדויקים של מספר הגוזלים שיפרחו בהצלחה, אפשר לקבוע בוודאות שהירידה היא חדה", מציין הצופה.

איך נערכים לקראת השנה הבאה?

"השנה אנו מקווים להצליח למזער את גורמי ההכחדה, וכשבראשם ההרעלות, כפי

נשר בכרמל

זמן). "ידוע כי נשרים נכים אינם יכולים להתרבות. כשמילר הציע שנעזור להם לקנן זה היה ממש מפתיע", מספרת סלע, "אבל עשינו זאת. שמנו בתחנה ערימת ענפי כליל החורש, אקליפטוס ועצי זית".

כנגד כל הסיכויים גילו הנשרים סימני חיזור, בנו יחד קן, וכעבור זמן הם הטילו ביצה. "ההתרגשות הייתה עצומה כשגילינו שהביצה פורייה. אחרי דגירה של עשרה ימים לא לקחנו סיכון, ומסרנו את הביצה הנדירה למדגרה בגן החיות התנ"כי בירושלים, שם, אגב, מתבצעות כל ההדגרות". לשמחת כולם גוזל חזק ובריא בקע מהביצה. "זה היה ממש אירוע היסטורי", מדווחת סלע בגאווה ומספרת כי בתחנה שלהם כבר דאגו לארגזי קינון מסודרים ומקוויים שבחדש נובמבר הבא, עם תחילת הקינון, הם יזכו לביצה נוספת מהזוג המלכותי. עונת הקינון הקודמת אומנם לא נחלה הצלחה, אבל העוסקים במלאכה מקווים שהעונה הקרובה תהיה טובה מקודמתה. 🍀

יונית סלע: "ההתרגשות הייתה עצומה כשגילינו שהביצה פורייה. אחרי דגירה של עשרה ימים לא לקחנו סיכון, ומסרנו את הביצה הנדירה למדגרה בגן החיות התנ"כי בירושלים"

שהצלחנו למזער את ההתחשמלויות, לחנך למודעות, להשפיע על אכיפת החוק כדי למנוע הרעלות, ולהביא את אוכלוסיית העופות למצב שהיא מצליחה לשאת את עצמה".

מאבק על חייו של כל פרט – הוא חיוני, וכל גוזל שבוקע – זו הצלחה. יעיד על כך סיפורה של קבוצת נשרים נכים מגן לאומי כוכב